

MEMÒRIES BETERANES

DE JUAN FUENTES ALOY

Recollides i adaptades per Joan M. Pons Campos

El present article és un homenatge a Juan Fuentes Aloy (1921-2011) en el quint aniversari de la seua mort.

Molt integrat en tots els aspectes culturals i benèfics de Bétera, Juan – per alguns “Juanito”, simplement, i per altres “Juanito de la farmàcia”, o “...de la drogueria”–, va acumular amb molt d’entusiasme tot el que podia recollir sobre els costums del nostre poble. Bastaria sols un botó de mostra per a entendre la seua transcendència: gràcies a ell tenim un complet llistat de les obreres que van ser de la Festa d’Agost des que guardava constància o bé per la informació aportada per les persones amb què s’entrevistava. Però també recopilava material fotogràfic d’allò relacionat no sols amb les festes, sinó també amb l’església, la cultura popular..., és a dir, de tot, perquè Juan no es deixava cap aspecte de Bétera sense sondejar. A més a més, va tindre la felicitat de fer gravacions de cançons antigues, així com els cants i música de l’Aurora i els Gojos dedicats als sants patrons.

Era realment personatge entranyable. A ningú que anava a casa seua per a què li contara alguna cosa nostra mai li tancava les portes i ja es podia sentir com un més dels seus.

Entre 2004 i el 2011, tinguí el gran plaer de trobar-me amb ell cada juliol per a que em contara vivències i testimonis que em podria servir pels meus estudis. Mentre no arribava eixe moment, establirem una gran relació epistolar i, fins i tot, emocionades xerrades telefòniques. Oferia tota la saviesa a cavi de no res, i es desvivía entusiasmat per investigar i resoldre els dubtes que li plantejava. Quasi sempre, sobre tot en els darrers moments de la seua vida, em repetia la frase que: *“desitje que Déu em conserve la memòria fresca per recordar totes estes coses”*, paraules que acabaven per estremir-me.

Mai no volgué aparèixer nomenat en les meues obres, ni en les de ningú. Això mateix em va costar una gran reganyada quan vaig dedicar el llibre sobre el patrimoni artístic i cultural de l'església de la Concepció (2008) a la sua persona, tot i que era molt conscient que Juan m'ho faria saber. I és que em costava, sincerament, deixar passar l'ocasió de publicar a tots els vents tanta generositat i inusitat estima pels nostres arrels.

Així que, fidel a la seua memòria, he volgut enguany aportar tres textos escrits de la seua mà, encara que els he adaptat lleugerament. Confie que els llegireu amb certa dosi d'apassionament com merescut tribut a esta singular persona. Provenen els escrits de les enriquidores cartes que ens varen creuar, tal com he comentat més a dalt. Dos d'estos han sigut objecte de publicació a la web CENTRE D'ESTUDIS LOCALS DE BÉTERA, pàgina virtual que convida a tots a conèixer.

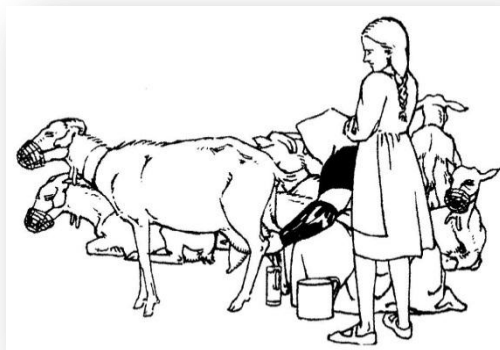
Però, encara hi ha un bon grapat més de textos seus que em reservaré per altres ocasions, perquè vull perseverar per moltíssim temps la seua grata memòria.

Juanito, va per tu!

I. LA VENDA I COMPRA AMBULANT I EL MERCAT

“LA TIA CABRERA”

He conegut durant molts d'anys vendre pels carrers llet, però sempre tinc en ment la imatge de la “Tia Cabrera”. Era una dona que vivia al inici del carrer Sagunt, prop de l'església, on tenia un corral amb cabres. Solia eixir per les vesprades amb estos animallets per a recórrer gran part del poble. Com duien campanetes al coll i quasi totes les cases eren, com a molt de dos plantes, era fàcil escoltar el tintinegi que els avisava de la seua presència. La gent eixia al carrer amb els recipients necessaris i la Cabrera munyia les mamelles vessant la llet en uns pitxerets que després passava a la lletera o cassoles que hi aportava el client. El blanquíssim líquid eixia ben calent i amb escuma, i per tan sols 10 cèntims dels de coure d'aquella època, havia que veure el saborós i natural que et duies a l'estómag una vegada bullit.

EL PELLER

Els diumenges per les vesprades, un bon home, que no era veí del poble, deambulava vociferant: “*El peller*”. Comprava este senyor les pells de conills, els posava dins un sac i amb quatre xavos de coure, es portava les despulles d'aquells rosegadors que es suposa havien servit de menjar per a les paelles quasi “obligades” de tots els diumenges.

EL DRAPER

Quasi totes les setmanes, en un carro tirat per una mula, colia aparèixer en la població un home amb la seua dona que es dedicaven a l'honorós treballa de *draper*. Consistia l'ofici en la recollida de tota classe de roba vella, de retalls i draps. Com no, també es feia anunciar vociferant quin era la seua escomesa: "*el draper...*". Però en esta ocasió no oferia diners a canvi. A l'interior del carro hi havia un sense fi de plats, de pitxers, tasses, utensilis de test... quasi tots manufacturats en Manises, així que, a l'entrega de la roba, el *draper* el taxava i el baratava per l'objecte que corresponia d'acord a la qualitat de les peces tèxtils.

EL CABELLER

Amb bastant de freqüència, acudia un home per a fer un canvi dels cabells retallats de les dones per agulles de cosir. Esta persona venia sempre a peu carregat d'un sac a l'espatlla fent sempre el mateix recorregut cridant: "*agulles de cosir, barate per cabells...*".

En aquells temps es rentaven el cos de qualsevol manera perquè no hi havia dutxes ni tan sols, en moltes cases, aigua corrent potable. Ara bé, quasi totes les cases tenien pou propi o pou comú, de tal manera que un sols pou abastia a dos cases al mateix temps. Hi havia poca higiene, doncs, i les perruqueries de senyores a penes existien perquè les xiques jòvens es rissaven els cabells a casa i allà s'ho tallaven. Les dones adultes totes duïen cabell llarg del que es feien trenes que enrotllaven al cap fent-se monyos. Amb unes pintes molt fines que després deixaven posades entre els cabells, es pentinaven les unes a les altres ja que els polls blancs feien

molt d'estrall. Els cabells que s'arrancaven i els que es tallaven eren guardats en unes bosses per a quan vinguera *el cabeller* i bescanviar per les cotitzades agulles de cosir.

“TIO PERE, EL CACAUERO”

Era este un home de Bétera, que amb un cabàs de palma duia cacaus torrats amb la seua corfa i tramussos. Es trasladava a peu pels carrers del poble pregonant: “*cacaus i tramussos*”. Amb paper de diaris feia unes mesuretes de cucurutxo i els venia a preu de cèntims de coure de pesseta –no recorde quant–.

“ARROP I TALLAETES”

El *arrop i les tallaetes*, consistí en un espècie de xarop que s'elaborava fent una cocció amb aigua i sucre tallades de carabassa. Era una cosa realment deliciosa, que servia com llepolia pels xiquets. Tingué el seu origen en el poble de Benigamín i, amb tota seguretat, moltes persones longeves encara mantindran el record d'esta figura. Apareixia en Bétera en burro, amb dos sàrries de jonc, una a cada costat de l'animal, vociferant el nom de la dolça mercaderia. L'article pràcticament li desapareixia com per causa de màgia per ser un gènere apreciadíssim.

“ORXATA DE LA “TIA MERESCALA”

La *Tia merescala*, que amb este malnom es coneixia a una cèlebre família de Bétera, anava per tot el poble amb una terrina no massa gran, acompanyada d'una burreta, venent l'orxata que ella mateixa elaborava. En la terrina portava dos orxateres. La gent eixia a la porta de casa seua quan escoltava la seua veu de reclam i despatxava gustosa el que li demanassen.

ELS TELERERS

Deforma periòdica, arribaven al poble persones d'ètnia gitana amb un carro per anar casa per casa intentant vendre talls de peces de tela de diversa qualitat, color i dibuixos. S'ha de dir que en aquells temps les dones solien tindre màquines de cosir en casa i es feien elles mateixes els vestits, pitets, davantals, etc., per la qual cosa l'arribada d'estos era molt bé rebuda.

CAGARRERERS

En realitat, *els cagarres*, no es dedicaven a la venda o intercanvi ambulat, però sí la seua escomesa era recórrer els carrers de tota la població oferint un servici, diguem, sanitari i a la vegada molt important per a benefici propi. Eren homes que es dedicaven al menester de recollir la femta de les cavalleries de camp i de transport, que quasi és com dir el mateix, i de ramats. He d'advertit que en aquells temps de la meua infantesa i joventut, sols hi havia animals de llaurar, vaques, ovelles i cabres. Este ramat anava amb el seu pastor a treballar o a pastar deambulant pels carrers del poble segons el lloc on vivien. Tampoc hi havia trànsit; ni cotxes, ni motocicletes i ni tan sols bicicletes, abundant,

en canvi, carros tirats per mules o cavalls i ases. Pel dematí i a la vesprada casi de nit, este home apareixia amb un carro i unes sàrries, equipat d'una granera i pala, recollint els excrements dels animals que tant anaven com regressaven del camp.

EL MERCAT

No puc assegurar des de quan el mercat estigué a la Plaça del Mercat. Però crec que des de sempre, ja que el nom actual de la plaça es modern perquè ha canviat sovint de denominació. Quan era xicotet era *Plaça Major*. Era costum en Bétera dir: “*vaig a la plaça*”, com volent dir: “*vaig a comprar al mercat*”. Per això pense que sempre, fins fa pocs anys que es traslladà a la Albereda i, ara, a l'avinguda País Valencià, havia estat el mercat en dita plaça.

D'ocupar sols la plaça, amb el temps va anar engrandint-se tant que arribava des de la plaça de l'Església, inclús placeta del Sol, fins ja començat el carrer Major.

De xicotet i més jove, record que tan sols es venia verdures, carn de porc, d'ovella, de bou, formatges frescs, cigrons, fruites i peix, este darrer gènere sols es venia en una paradeta en la que despatxava “*la morena*”, una dona del Cabanyal. A ma casa, és a dir, enfront de la casa abadia, hi havia dos portes aleshores i ma mare venia carn de borrego i cigrons en la principal, mentre que en la lateral, una dona feia el mateix amb carn d'ovella i porc. A demés, era un lloc molt concorregut per trobar-se en les

Paradeta de carn de Teresa Carretero al Mercat

immediacions el forn que encara està, que anomenaven “*el forn de l'aplaça*” i, abans d'entrar en el carrer Major, hi havia un popular ultramarins. Alguns veïns que en sa casa tenia tenda, muntaven ací la seua paradeta, en especial ho feien els que es dedicaven a la venda de carns i embotits.

Havia un costum molt respectat, que hui dia ja no es duria a terme. Es celebrava una missa a les sis de la matinada i altra a les deu, esta darrera quan el mercat començava a ester en ple rendiment. En el moment principal de la missa, una campanada donava el avís i, malgrat el gran bullici fins el moment, tot el mercat es paralitzava. Es guardava un silenci quasi sepulcral, mentre els hòmens es descobrien el cap, fins passat un minut i poc més, que era el que solia durar la consagració. Els tocs de campana eren tres i al tercer, venedors i comprador es senyaven i tot tornava a ser ben igual com era moments abans.

Juan Fuentes Aloy